

13.

J. J. S. T.

LIVONIA

Livonorum veterum

(Lettiorum) Originem, sedem,
annum, mensesque enarrabit,

Quod argumentum pro viribus
ventilabunt

P R A E S E S

M. HERMANNUS Becker /

Lemsalia prope Rigam Livonus,

&

Respondens

CHRISTOPHORUS SIGISMUNDUS

Hoffmann /

Goldberga Silesius,

Ad constitutum diem 27. Julii,

Anno recuperatae salutis 1701.

VITENBERGAE,

Typis MARTINI SCHULZII ACAD. TYPOGR.

Handwritten mark

a. VII. 47.

Coll. diss. A
7, 47

L. J. S. T.
L I V O N I A

LIVONORUM VECTUM

(Leciorum) Originem, sedem,
aditum, mentesque caritatis
Quod argumentum pro viribus

ventilabur
P R A E F A T I O

M. HERMANNI

Lectis prope Rigan Livonus

Respondens

CHRISTOPHORUS SIGISMUNDUS

Doctus

Goldberga Silens

Ad confutandum diem 27 Junii

anno 1688

Typis Martini Schumi in Typogr.

Typis Martini Schumi in Typogr.

PRAEFATIO.

Salubri superiorum consilio morem esse gerendum, nemo facile inficias ibit. Atque haec est causa, cur de integro nunc operi qualicunque historico de rebus patriis manus admoveam, in illudque nervos meos intendam. Pertractandum illud jam mihi sumo argumentum, quod primo loco ponendum erat. Agendum proinde de origine Lettiorum. Constat mihi satis superque, scriptores varie de ea sentire. Adducam autem ex his ea, quae verosimilia videntur, fidemque haud dubiam merentur. Quae desunt forte propter communem patriae calamitatem, & jure desiderantur, illa ut suppleas L. B. oro obsecroque. Nec deero ipse, si DEUS vitam viresque, concesserit, ut ea, quae haecenus commemoravi, adaugeam, & illa, quae minus recte posita videbuntur, sollicitate emendem. Sed cum ordo in omnibus hominum actionibus tenendus sit, praesens haec dissertatio duo capita continebit. Primum Lettiorum originem, alterum illorum annum, mensesque ante oculos ponet.

CAP. I. De Lettiorum Origine.

§. I.

Dulce omnino aequae ac perutile est, nosse gentis peregrinae originem, deque ea & ornate & prudenter posse commentari. Haec vero notitia non nisi ex probatissimis, fideque dignis scriptoribus comparanda est.

Gentis equidem Letticae tanta non est dignitas, quanta Germanorum, aliarumque illustrium nationum. Neque tamen illa prorsus silentio involvenda, cum nulla adeo abjecta & sortis inferioris gens facile reperiat, de qua non unum alterumque observatu, & eruditorum expectatione dignum argumentum, & existet literis & conspiciatur. Idem de gente mea Lettica censendum est.

§. 2. Quodsi de populi hujus origine quaestio instituat, fateor lubens, hoc argumentum magnae esse difficultatis. Afferam tamen, quae invenire, & legere licuit. Sunt nonnulli in hac sententia, ut putent, Lettios suam originem ducere a Gibeonitis. De his inter omnes, qui sacras amant literas leguntque diligenter, abunde constat, quod dolo quodam inducti Josuae filiisque Israelitarum se dederint, dicentes, se ex locis remotissimis venisse, cum tamen ex populis finitimis essent. Unde factum est, ut Gibeonitae suam ob fraudem a Josua diris devoti, atque ad servitutem redacti, & hinc inde vagati, tandem ad terras Livonicas pervenerint, in iisque domicilia sua figere coeperint. Atque hanc esse causam asserunt scriptores, cur propter maledictum, quod Josua Gibeonitis imprecatus, in hanc usque horam Lettici mancipia Germanorum sint, iisque durissima quaeque servitia praestare teneantur. Sed haec sententia solidis argumentis destituta videtur. Neque desunt tamen alii, arbitantes; Lettios a Graecis ortos, illorumque posteros esse. Cum enim Alexander Magnus pleraque regna, gentesque cum valido instructoque exercitu occupasset, sibi subjecisset, fugae Graeci se dederunt, timore percussi, atque sensim Livoniam petierunt. Alexander autem quocumque cursum suum dirigebat, victor superior
que

que discedebat. Id quod optimi quique historicorum,
memoriae prodiderunt. Juvat Justinum adducere, qui
in hanc sententiam de Alexandro scribit: cum nullo ho-
„stium unquam congressus est, quem non vicerit: nul-
„lam urbem obsedit, quam non expugnauerit: nullam
„gentem adiit, quam non calcaverit. *Lib. XII. c. 16.* Igi-
tur his victoriis Graeci ex terra sua expulsi, in Livoniam
venisse videntur. Opinioni huic ego adeo non repugno,
neque tamen aliis eam obtrudo, sed unicuique sensu suo
abundare permitto. Cur autem ab hac sententia haud
recedam, rationes me movent sequentes: prima, quia
lingua Lettica, sive, Curonica, multa nominis initia a
graeca repetit, cum eaque multis in locis suaviter con-
sentit, quemadmodum mecum sensuros spero omnes,
qui linguae Curonicae periti sunt: altera mea ratio haec
esse videtur, quod Lettici & Curones multos dies festos,
quorum etiam mos apud Graecos obtinuit, agitarint. *Vid.*
Dissertatio mea de Livonorum veterum sacris c. I. §. 6. Ego, ut
jam dixi, neminem temere adigo, ut opinioni huic fidem
habeat, sed ei assentior, si meliores rationes, fidem haud
incertam merentes, afferre possit. Siquidem haec con-
secutionis ratio infirma propemodum est: haec autem
illa gens ab hac illave natione quid mutuo quasi accepit, &
cum eadem, vel in lingua, vel diebus festis communia
nonnulla habet: ergo ab illa gente originem suam trahit.
Quapropter existimo, me nihil adversi commissurum, si
adhuc de aliquot argumentis, ad scopum meum facien-
tibus, sollicitus parum sim. Reperiuntur alii hac imbuti
sententia, Lettios VVestro-Gothis originem suam de-
bere. Quae sane opinio non caret fundamentis, sed ve-
ritati satis consentanea videtur. Singulares ego has in eo
rationes, posteaquam rem ipsam plus simplici vice,

animo mecum reputavi, quod post dissipationem, factam ad turrinam Babylonicam, Lettici hinc inde vagati progressu temporis ad oras, quae hodie vocantur, Livonicas, advolarint. Num vero Esthones, vel Livoni, speciatim sic dicti, sive, Lettici, vel Curoni primi fuerint, de hoc argumento paucis dicam.

§. 3. Equidem me non fugit, esse nonnullos, qui in vocabulis sententiae suae recte probandae, stabiliendaeque argumentum quaerere connituntur. Esthones enim dici autumant a vocabulo Germanico *erste* / vel, *der erste* / quia hi primi Livoniae incolae fuerunt. Hos Esthones proprie Livonos vocari, nonnulli volunt. Ediverfo, qui ad finem Angaricum habitant, se antiquissimos Livoniae habitatores praedicant, atque in se nomen veterum Livonorum speciatim dictorum cadere, pro certo affirmare conantur. Qua de causa linguam suam, qua utuntur, Livonicam nominant, Esthonorumque appellationem recusant, cum tamen negari non possit, illos dialectum Esthonicam habere ac exercere. Si de his satis solida essent documenta, quae evincerent, eos primos Livoniae incolas esse, ego huic opinioni suffragarer.

§. 4. Sed alterum nomen expendendum occurrit, quod est Lettiorum. Hos appellari quidam rati sunt, itidem a verbo Germanico *der letzte* / quod post Esthones exorti, atque sic ultimi Livoniae incolae dicti sint. Quid de hac sententia habendum sit, unicuique liberam iudicandi facio facultatem. Quod ad me attinet, ego contra hanc opinionem sto, ac omnino huius sum sententiae, in eaque constanter persevero, quod nomen Lettiorum a vocabulo quodam Livonico descendat. Huius rei in Propositionibus Livonicis, *PRAESIDE SCHURZFLEISCHIO*, habitis, *Prop. I.* rationem, ut puto, satis exactam

ctam

etiam dedi. Consentit mecum! Auctor novissimae Ensi-
 ferorum historiae SCHURZFLEISCHII Junior, Prof. Hist.
 substitutus publicus dignissimus, & rerum harum oppido
 peritus. *Vid. libellus de Ensisferis erudite & prudenter con-*
scriptus Diplom. p. 9. Addere tamen quaedam non
 piget. Lettii semetipsos in lingua sua nominare solent
 Latwiskfu / vel, Latwinwallodu. Quo fit, ut in sermone
 latino plerumque Latvisci appellentur. Cum in Livo-
 nia Pontificii vitam agerent, eos Lottavas vocabant a
 nomine forsan quodam Livonico Latwis. Ab hoc no-
 mine Latwis / vel Latwetis / nomen Lettiorum or-
 tum videtur. Corruit proinde illorum sententia, qui a
 voce Germanica Lettiorum nomen deducere consue-
 verunt. Unde vero hoc nomen in lingua Lettica proprie
 originem habeat, vix tuto dicere licet, & ipsimet Lettii
 illud ignorant. Martinus Cromerus accuratus alioqui
 rerum Polonicarum auctor, scripsit, aut forsan conjecta-
 vit, incolas Livoniae ortum ducere a Latinis, Livonum-
 que appellationem a Ducē Libone accepisse. *De orig. & reb.*
gest. Polon. Lib. III. Ast hac ratione nomen Latwis / vel,
 Latwiscus derivari posset a Latio, sive, a Latino, quip-
 pe cum Latini prioribus temporibus Latorum nomen
 gesserint, Latiique dicti fuerint. Chronicon Carionis
 in hanc sententiam de Livonis: a Lemoviis, in-
 quit, Livonienses sunt, quos Effluos hodie vocant. Co-
 lonos hos puto Levonarum, quos in *Scandia* ponit Ptole-
 maeus. Sicut Revaliensis urbis incolae Danorum, &
 Bremensium hodie sunt coloni Rigenses. *lib. IV. p. 464.* Haec,
 autem Carionis opinio, qua vult Livonos a Lemoviis no-
 minis principia sumere, fundamentis satis infirmis innixa
 est. Manet igitur haec assertio, nomen Livonorum in
 idiomate suo locum habere.

S. 5. Su-

§. 5. Supereſt tertium nimirum Curonorum nomen, a terra ſua, in qua habitant, Curonia, ſive, Curlandia, ſic dictorum. Hi in Chronico Carionis & alibi Curetae ſive, Curetes vocantur. Atque conſtat inter eruditos, antiquiſſimas olim gentes nomine Curetum inſignitas fuiſſe. Quapropter nonnulli in hac ſententia ſunt, noſtros Curonos illorum poſteros eſſe, ab iisque ortos in Curoniam veniſſe. Diſſentire hic teneor, ſalva tamen aliorum opinione, hac in parte melius informatorum. Quod vero hanc ſententiam non pertinaciter defendam, haec mea ratio eſt, quia Curetes illi, hiſtoricis teſtibus, in Caria ſedem ſuam habuerunt. Haec terra ab antiquis ſuis incolis Caribus nomen duxit. Autumant quidam, Curetes, Cretes, Cares, & Acarnanes unam gentem fuiſſe, nominibusque tantum diverſis appellatam, & lingua quadam ſingulari uſam, quae cum ſermone graeco haud convenit. Hos βαρβαροφωνος Homerus vocavit. *Ivid. Ilias ejus. p. m. 102.* Curetum autem noſtrorum lingua, Graecorum, ut ſupra dixi, idiomati multis in rebus reſpondet. Accedit & hoc, quod de Caribus, illorumque regno, regumque ſucceſſione pauca monimenta ſuperſint, eo quod ſcriptoribus, qui res geſtas ordine conſignarent, caruerunt. Laudi huic genti fuit, quod Mauſoleum, ſive, ſepulcrum Mauſoli Carium, ſive, Curetarum regis, in Caria conſpectum fuerit, magnique aeſtimatum. Condiderat hoc uxor ejus Artemiſia, tantique hoc Mauſoleum pretii erat, ut inter ſeptem mundi miracula fuerit connumeratum. Idem fere iudicium de Curonis noſtris ferendum eſt, quod vix certi quid, neque de nomine ipſorum, neque de origine adventuque explorare potuerim. Neque res habent admiratione dignas, ut memoriae poſteriorum mandarentur. Occurrit inſuper

per

per aliud pro sententia mea argumentum. Strabo auctor est *Lib. X, p. 448.* veteres Curetes nomen accepisse, ἀπὸ τῆς κρητῆς, hoc est, a tonsura, quia anteriorem capitis partem, ne crinibus longis tracti ab hostibus caperentur, totonderunt. Idem Strabo asserit, quod alii Curetas derivarint ἀπὸ τῆς κρητοροφίας, quod Jovem aluisse dicti sint. Igitur cum illorum Curetum & nostrorum Curetum, sive, Curonorum nomen eandem originem non habeat, conjectu haud difficile est, nostros Curetas ab illis non esse ortos. Neque tamen adeo contumax sum, quin ei calculum adjiciam, qui probe instructus pro vero affirmare potest, Curonos nostros Curetibus antiquis originem debere.

§. 6. Vidimus haecenus, unde Esthonum, Lettiorum & Curonorum nomina deducantur. Nunc paucis de eorum linguis agendum non abs re existimo. Variant iterum Auctores. Chronicon Carionis Livonorum patriae „linguae mentionem facit. Æstionum, inquit, nomen „reliquum est in Livonia, linguam enim, qua utuntur, qui „circa Revaliam habitant longo ambitu, Æstionicam vocant, quae a Livoniorum Patria lingua itemque Curetum, „& tertia, quam nescio cujus linguae vocabulo, nominant „die lettische Sprache/prorsus est diversa loc. cit. Consentit „rerum septentrionalium scriptor *Albertus Cranzius Livones*, inquit, Esthones, Letti, Curoni, nihil habent in „lingua commune. Illae enim quatuor Livoniam tenent „linguae per. rura. *lib. VI. Vandal. c. 9.* Contradicit Chronico Carionis & Cranzio Alexander Guagninus in *Descript. Sarmat. Europ. fol. 72.* Plebs illa, inquit, Livonica tribus „fere linguis non multum a se differentibus utitur, ad Lithuanicumque idioma magna ex parte alludunt. Ad Chronicon Carionis respondetur, quod sententiam haud satis firmam tueatur. Nam lingua Livonica, sive, Curonica, sive, quae eadem est, Lettica, unicam tantum linguam

B

guam

quam constituit, atque Esthonica ab hac diversa est. Id quod supra jam diximus in *Prop. Livon. Prop. 6. 7. 8.* Proinde patet, duas linguas in Livonia generatim sic dicta adhiberi, alteram Esthonicam, alteram Letticam, sive, Curonicam. Addunt tamen nonnulli tertiam, quam illi, qui ad mare Angaricum vivunt, usurpare dicuntur. Cum vero hujus linguae non sim peritus, iudicium meum ad aliquod temporis spatium suspendere necessitas me cogit. Progredior ad Cranzii opinionem, cui fidem dare non possum, Livonicam, Esthonicam, Lithuanicam, & Curonicam linguam per universam Livoniam in usu esse. Haec equidem afferuntur, sed minus recte. Cranzius enim Livoniam, quod ejus verba indicant, generatim sumit, atque sic omnino in errore versatur. Idioma quippe Lithuanicum neque in Esthonia, neque in Livonia speciatim sic dicta, Trans-Dunana nempe, sed ad fines Lithuanorum adhibetur. Lithuani nusquam reperiuntur, nisi in finibus Lithuanicis, in *Düneburg / in Semgallen / im Grenshövvischen* atque in Curonia, *Rugauwischen* usque ad Prussorum limitem. Utrum vero hi proprii terrae incolae sint, an ex aliis locis, quod multi volunt, advenae, nihil jam dicere attinet. Sententiam quoque Guagnini sub censuram vocare conducit. Tres ille, ut supra commemoravi, linguas statuit, quas ad idioma Lithuanicum alludere putat. Sed haec cum experientia rerum magistra pugnant. Duae enim quod saepius monui, linguae his temporibus audiuntur. Ex his in nonnullis consentit lingua Lettica cum Lithuanorum sermone, quem tamen linguae Livonicae peritus difficulter intelligit. Quoties ipsemet Lithuanos in Patria mea dulcissima loquentes audivi, eos percipere haud potui, sed patientes iis praebui aures. Quod ad Esthonicam linguam spectat, illa prorsus discrepat ab idioma Lithuanorum. Quamvis vero duae in Livonia linguae dentur, fatendum tamen,

va-

variā esse dialectum. Qui circa Revaliam, Pernaviam, Dorpatum, Hapsaliam, & Arensburgum habitant, Esthonica lingua utuntur, sed dialectus variat mirum in modum. Qui circa Rigam, Mitoam, Libaviam & Godingam vitam agunt, linguam Letticam, sive, Curonicam adhibent, in dialecto autem nonnihil dissentiunt. Neque res adeo admiratione digna est. Variam quippe dialectum in aliis etiam linguis cum Orientalibus, tum Occidentalibus observamus. Quae tamen dialectus varians ex una lingua minime constituit duas pluresque linguas. Documento est lingua Graecorum, Latinorum, Germanorum, Gallorum, Itolorum, Polonorum, Anglorum, aliorumque, in quibus dialectum variare palam est. Quod iudicium in Esthonom, Lettiorum, sive, Curonorum linguam simili ratione cadit. Linguae proinde in Livonia, patriae quasi duae sunt. Tertiam, quod antea dixi, quidam duabus annumerare consueverunt. De qua melius informatus, ut & de Germanorum in Livonia viventium lingua, alibi, si DEUS voluerit, pluribus agam.

§. 7. Quaeritur autem, quaenam propria, vereque Livonica lingua sit? Munsterus in *Cosmog. Lib. V. de German. c. 34.* his cogitationibus indulget, ut existimet, linguam, qua circa Rigam utuntur, vere esse Livonicam, hoc est, Letticam. Quod ad me, unicuique liberum permitto arbitrium, ut statuatur quicquid velit. Non possum tamen negare, me ad sententiam accedere illorum, qui scribunt, Esthones per antiquos Livonos esse. Quod hi universam Livoniam Prussiamque incoluerint, Cluverus auctor est in *introduc. in Geogr. lib. III. c. 1. p. 202. & 209.* Huc quoque pertinet illud, quod Esthones jam a Tacito Germaniae annumerati sint. *De M. G. c. 45.* Equidem supra putavi, Esthones nostros recentiores esse Aestiis, sive, Aestyis, quorum Tacitus mentionem facit: sed argumentis aliis instructus, sententiam tunc allatam muto.

beo **D. SCHURZFLEISCHIUM** in libello de Eniferis edito, qui Taciti fidem confirmat. Hanc quoque tueri videntur, qui ad finem Angaricum, cujus itidem supra mentionem intuli, sedem suam fixerunt. Hi etiamnum nomine Livonorum insigniuntur, & tamen re ipsa Esthones sunt, cujus rei lingua eorum Esthonica indicio est satis.

§. 8. Ex his omnibus, quae haecenus adducta sunt, constare poterit, quid de Lettiorum origine judicandum videatur. Pauca adhuc afferre lubet, quae ex una alteraque meditatione profecta mihi in mentem veniunt. Miratus saepe sum, qui factum sit, ut de Lettiorum origine scriptores tam varie senserint, deque ea nihil certi posteritati commendarint. Sed cogitationes haud secus primas ac secundas suppressi, quando consideravi, multas alias dari gentes, de quarum origine literarum monimentis vix certi quid consignatum est. Id quod rerum temporumque conversionibus, scriptorumque paucitati aut defectui tribuendum est. Porro mecum apud animum consultans quaesivi, unde tanta Livonicae linguae diversitas sit? responsum accepi, ex hominum vitio, qui literarum cum primis expertes, linguae elegantiam parvi ducunt. Et cum linguam Esthonicam & Letticam accuratius examinem, & utriusque varietatem cum animo meo cogitem, facile me adduci paterer, ut crederem, Esthones, quorum lingua ad idioma Finnorum, quod fama accipi, alludit, ex Finnia, aut Sueonum regionibus; Curonos vero, Lettiosque ex Prussorum terra, Curlandiae vicina, in Livoniam accessisse, ibique domicilia sua condidisse. Rationem vel inde sumerem, quia hodierna adhuc die Lettii in Prussia reperiuntur.

§. 9. Atque hinc de Lettiorum sede quam commodissime agi potest. Gens illa, quam Lettios vocamus, magnam Livoniae partem replet incolitque. Antiquitas quippe Lettii ingentem Livoniae partem trans & cis Duna-

nam

nam in possessione sua tenuerunt. Patent adhuc longe lateque, & cis Dunam a Prusorum termino ad Russorum usque fines pertinent; Trans Dunam vero ab urbe Riga ultra viginti milliaria sese extendunt. Priscis enim temporibus Prusii, Lithuani, Rusii, quos Plinius Roxilanos, & Roxanos Strabo Roxos, Roxanos vocat, circum circa Lettios habitarunt. Magna eorum copia, ut antea dixi, in Prussia datur & numeratur. Qui ad finem Curonorum ab oppido Memelio ad Gedanum usque, ad aquas domos suas habent, Lettici sunt, linguaque Lettica utuntur. Quamvis vero Germanica calleant loquanturque, tamen, quando soli invicem conveniunt, Letticam linguam usurpare iis consuetum est. Antiquitusne ibi habitarent, terramque possederint, tuto satis dici nequit.

§. 10. Quod ad illos attinet, qui Ducatum Curlandiam & Semgalliam incolunt, in tres quasi partes dividi possunt, in Dunaburgeros, sive, Selburgeros, Semgallos & Curonos. Unicam quamvis linguam adhibeant, in omnibus tamen convenientia non est. Multis siquidem verbis Dunaburgeri utuntur, quae apud Semgallos Curonosque non sunt in usu, neque eodem pronuntiant modo. Dunaburgeri alias ab aliis vocantur, seque ipsos vocant *Ḫādēn* / sive, *Ḫādēdingen* / & a Russorum termino ad *V Valhofiam* usque porrecti sunt. Trans Dunam quoque in territoriis Rositarum *Ludsen* / *Marienhaußen* reperiuntur. Semgalli a *V Valhofia* ad *Frauenburgum* forsitan attingunt. Abhinc usque ad Prusorum fines Curoni conspiciuntur, qui a Semgallis & Selburgeris *Tami*, vernacule, *die Tamen* vulgo nominantur. Praeterea reperiuntur in ditione *Bauskiae* & in *Curonia* ad finem *Angaricum* nonnulli, qui linguam *Esthonicam* exercent, & utramque linguam, cum *Esthonicam* tum *Letticam* apprime intelligunt, sacra autem in idiomate *Lettico* perficere in more positum habent. Qui ad finem *Angaricum* vivunt, *Esthonum* appellationem respuunt, & nihilominus se *Livonos* vocant, tum quoque linguam, qua utuntur, *Livonicam* nominant, ab antiquis *Livoniae* colonis. Dantur circa hos in territoriis *Dunaburgi*, *Semgalliae*, *Grenzhofiae*, *Sellaviae*, *Curlandiae*, *Frauenburgi*, *Ruzaviae* & *Eserchiae* multi *Lithuani*, qui & linguam *Letticam* & *Lithuanicam* pronunciant, sed sacris in idiomate *Lettico* operam navant. Illi vero, qui ad terminum *Bauskiae* confederunt, antiquitus, domo *Bauskia* ab ordinibus fundata, ex *Esthonia* traducti feruntur. At-

B 3

tamen

tamen accurate in hodiernum usque diem non compertum est, utrum ad sinum Angaricum habitantes, priscis jam seculis hunc locum incoluerint, aut, an ex Esthonia accesserint, atque ibi domicilia sua figere coeperint. Quod ad hos attinet, adeo conjunctim vivunt, consentiuntque morum similitudine, tantaque inter se concinunt voluntate, ut Lettiis neque adeo familiariter utantur, neque amicos eos sibi adjungant, nedum uxores ex illorum familia ducant. Par pari referunt Lettii, suamque modo gentem in praetio habent, cum eaque amicitiam ineunt, matrimoniaque contrahere solent. Idem observare licet apud Esthones, Livonosque speciatim ita dictos; Illi horum necessitudinem non ambiunt, & hi eorum consuetudinem adversantur. Illud sane admiratione dignum videtur, quod Esthones Lettiis, & Lettii Esthonibus nullam fere fidem habeant. Illi vero Esthones, qui ad sinum Angaricum deprehenduntur, quorum saepe jam mentio injecta fuit, majori Lettiis abominationi sunt, quandoquidem non modo apud Germanos, sed etiam apud Lettios ipsos in maximam superstitionis, praestigiarum & artium magicarum veniunt suspicionem. Cum primis Angarici pessimi magi, atque prae aliis dediti incantationibus feruntur, Num vero haec vere de iis enuntientur, unusquisque statuatur, quod velit. Negare tamen non possum, metum horroremque occupasse animum, quoties eos homines oculis vidi. Rationem hujus rei vix aliam afferre possum, quam quod magiae suspectos esse fama accepi. De vultu, quem prae se ferunt, horrendo, conspectus testatur. Lettii autem nostri his omnino cum propter fidei, tum vitae conditionem anteponendi videntur.

CAP. II.

De Lettiorum anno, mensibusque.

§. I.

DE omnibus quidem gentibus constat, quod anni rationem habeant, ad illumque vitam suam dirigant; sed omnes eundem non eodem modo instituerunt, atque variae gentes varias annorum formas habuerunt, ad quorum ordinem sese accommodarunt. Arabes anno lunari usi sunt, annosque suos secundum duodecim menses, quos menses lunares synodicos docti vocant, dinumerarunt. Et de Aegyptiis, Persisque relatum legimus, quod annum juxta Zodiacum computarint, adeo, ut annus trecentos & sexaginta quinque
con

continuerit dies. Dum enim unumquemque mensem in triginta dies, ex quibus trecenti & sexaginta dies prodeunt, diviserunt, quinque reliquos dies mensi ultimo adjecerunt. Eundem fere in modum Julius Imperator annum ordinavit, Ægyptiorumque annum non nihil emendavit. Alii per anni tempus motum lunae & solis in Zodiaco observarunt. Id quod Hebraei Graecique fecisse perhibentur. Qua autem ratione id praestiterint, hoc loco, ut dicam, alienum est. Propositum quippe mihi est, ut ostendam, quos diversae gentes annos habuerint, secundum quos se gesserunt. Quemadmodum haec aut illa gens singulares annos enumeravit: ita singularibus quoque temporibus initia illorum fecerunt. Hebraei ab aequinoctio verno: Athenienses aestate, quando dies longissimus est: Romani, quorum mores nos sequimur, à solstitio brumali annum supputare coeperunt.

§. 2. Quod si Lettios nostros intueri velim, aut nullam, aut exiguam hujus rei notitiam habuerunt. Zodiaci vix periti fuerunt, cursumque lunae Synodicum, vel, periodicum parvi duxerunt. Atque hanc ob causam annum juxta duodecim menses ordinarunt, menses autem solo naturae ductu constituerunt, illosque in novilunio inchoarunt & finierunt. Quo veto tempore annus coeperit, de eo altum apud scriptores silentium est. Quare spero, mihi non vitio datum iri, quod certum tempus designare non ausim. Sum tamen in hac sententia, Livonos veteres perinde ac reliquas gentes propter ingeneratam a natura scientiam, una etiam alteraque Zodiaci scientia imbutos, annum, vel brevissimo hyemis, vel longissimo aestatis die incepisse. Id quod probare conor, quia menses nobiscum communes habent.

§. 3. *JANUARIUS* in ordine primus est mensis: Hunc Lettii *Seemas* = *Månes* / hoc est, mensem hybernum, quia eo tempore omnia frigent, vocare consueverunt. Februarium *Swåku-Månes* / id est, mensem candelarum nominarunt, eo quod impiae olim gentes hoc mense idolo Diti, & Saturno candelas consecrarint. Martium *Sårnu-Månes* nuncuparunt, quoniam nix solis calore liquefacta tempore nocturno congelatur, quasique crassi corticis induit formam. Appellarunt quoque hunc mensem, *Wallo-scha-Månes* / hoc est, mensem columbarum, quod videlicet per
id

id tempus columbae soleant adventare : Aprilis *Sullu = Mānes* a
 betulis fluentibus nomen tulit, quarum aqua potus loco usi sunt.
Vid. Dissertat. nostra, de vet. Liv. nat. c. I. §. 3. Majus insignitur
Leppu = Mānes / quippe ita dictus a frondibus, quas hoc mense ef-
 florescere constat. Vocatus ab aliis hic mensis *Sājas = Mānes* /
 quia hoc plerumque mense seminari solet. Junii nomen fuit *See-
 du = Mānes* / hoc est, mensis florum, quoniam hoc mense arbores,
 filigo, ceteraeque fruges deflorescunt. Julio nomen fuit *Leppu =
 Mānes* / hoc est, tiliarum mensis, quae contra naturam & rationem
 omnium arborum frugumque hoc demum mense florent, Augu-
 stum nomine ornarunt *Sunnu = Mānes* / id est, canum mensem di-
 cunt propter dies caniculares, qui in hunc mensem incidunt, quod-
 que canes ob magnum aestum, experientia testante, in furorem
 agantur. Notandum, quod alii Lettiorum decem, alii octo men-
 ses consueverint numerare. Hinc fit, ut Augustum cum Julio con-
 fundant, & utrumque mensem *Leppu = vel, Sunnu = Mānes* vocare
 soleant. Septembri nomen inditum *Sillu = Mānes* / hoc est, pani-
 ci mensis, quod hoc tempore floret. Postquam enim reliquae plan-
 tae defloruerunt, panicam autumnis floris initium ducit. Nomina-
 tur praetera hic mensis *Wāffellu = Mānes* / id est, mensis sanus, eo
 quod vulnera, diebus canicularibus accepta, melius hoc mense
 curentur. October appellationem sortitus *Wālla = Mānes* / vel,
Semlicla = Mānes. Quod nomen traxit ex superstizioso animas ci-
 bandi ritu, de quo a me supra actum est *in Dissert. de Sacris Livon. c. 1.
 §. 6. Conf. Disput. de ritibus Livonor. c. III. §. 1.* Quos epulandi dies
Deewa = Deenas / hoc est, dies Deorum, vocitarunt. Novembrem
Sallas = Mānes / id est, mensem hybernium, ob frigus, quod tunc o-
 ritur, nomine tituloque affecerunt. Mensis denique December audit
Wilcku = Mānes / hoc est, luporum mensis, qui hoc mense circumva-
 gantur, rapinas quaerunt, atque adeo hominibus aequae ac pecoribus
 noxam inferunt satis magnam. Iisdem mensium nominibus etiam
 num Lettii utuntur. Atque tantum de Lettiorum mensibus,
 juxta quos annum constituerunt, vitamque suam transege-
 runt. Ad ultimum gratias DEO persolutis,
 religiose eundem precor, ut mihi porro
 clementer adsit.

Coll. digg. A. 7. misc. 47